

Cronica Literară

— Artiștii „luptători” —

Ne găsim într'o situație din cele mai curioase. Partizanii „artei pentru artă” au devenit teziști. Acest mic accident li s'a întâmplat din pricina morții lui Ibsen, a cărui operă a devenit una din chestiile cele mai importante la ordinea zilei.

Adversarii noștri, reeditând cele spuse în Apus despre acest scriitor, fie că s'au luat mai mult după critica tezistă, fie din cauza exagerațiilor de limbaj, au vorbit despre Ibsen, făcând critică tezistă. Așa de pildă în *Viața nouă*, d. Densușianu și un discipol al său, au publicat două articole în care se vorbea de „problemele” pe care le pune Ibsen, care sînt foarte „grave” și pe care poetul scandinav „le rezolvă” într'un chip oarecare, „îndemnînd la acțiune” etc. etc.

Am spus că ne găsim într'o situație curioasă: adăogăm că e și perplexă. Iată-ne siliți să apărăm noi independența artei împotriva acelorora care ne învinuiau că cerem artistului să se transforme într'un propagandist de idei.

Adversarii noștri au sărit prea departe: au devenit teziști.

Ibsen pune probleme și le rezolvă, îndeamnă la acțiune, etc.! Va să zică nu mai e vorba de redarea impersonală a realității? Dar nu mai e vorba nici de cea ce spuneam noi, de transpirarea unui ideal din opera de artă a autorului!

După cum am respins teoria unei „arte pentru artă”, care nu există, tot așa ne simțim datorii, fără a lua aere de cavaleri ai „frumosului” în sine, să respingem și teoria artei „teziste” sau „utilitare”, care socoate pe artist ca un propagandist, ca un fel de clubist, care, în loc să organizeze partide, să scrie broșuri și să țină discursuri, se apucă să „rezolve” „problemele grave sociale” prin opere literare.

Dar e de netăgăduit că Ibsen face altă impresie decît un Flaubert, de pildă, sau, ca să luăm un exemplu extrem, decît un Hérédia. Această impresie specială e ceea ce a aruncat pe adversarii noștri în brațele tezismului.

Să vedem de ce Ibsen face altă impresie, să explicăm, în acelaș timp justificîndu-l oarecum, saltul adversarilor noștri.

Com am mai spus, orice artist e soliloc, crează pentru a crea. Artistul clădește o lume—opera de artă—fără nici o preocupare de public;

altmintrelea ar fi orator. Dar, in creațiunea sa, el își depune toată personalitatea sa, toate răspunsurile sale la lumea din afară, deci și aprecierea sa asupra lumii din afară. Artistul, *cu voce sau fără voce*, nu poate să nu-și arate preferințele, simpatiile și antipatiile sale. Aceasta este concepția tendenționistă a artei.

Dacă voim să concepem arta din punctul de vedere cel mai general, din care să privim orice operă de artă, ne mulțumim să spunem că „tendința” (alitudinea sentimentală față cu opera) transpiră, fără voce, din opera artistului.

Așadar, un artist, chiar cînd se pune anume să-și ascundă aprecierea sa, ca „realiști” francezi, el nu izbutește, nu poate fi absent față cu opera sa.

Dar sint artiști, care n'au această dorință, de a-și ascunde preferințele lor, care nu se jenează de „tendențele” lor, care nu se sfîșie a-și arăta aprecierea lor, care se primesc și se admit așa cum sint. Așa au fost tragicii greci, Aristofan, Juvenal, Dante, Michel Angelo, Swift, Voltaire, Shelley, Hugo, Mickiewicz, Alexandre Dumas fils, Scedrin, Delacroix, Veresçiaghin, Ibsen, Bjorvson, Dickens, ca să citez numai cite-va nume, necontestate, care-mi vin acuma în minte.

Pentru ce această deosebire? Pentru ce unii se fereșc de a-și exprima alitudinea, pe cînd alții o exprimă în chip eclatant?

Sint aceștia din urmă teziști? De sigur că nu. Tezist e acela care, fără să fie *inspirat* de un sentiment, de o idee, de o credință, de un ideal, se apucă să scrie o operă spre a ilustra și propaga acel sentiment, acea idee, credință, acel ideal. Dar Ibsen, de pildă, prin temperamentul său, prin ereditate și prin influența împrejurărilor, *ajunsese* să aibă o concepție clară și puternică asupra vieții, un ideal, o credință care îl *inspira* și pe care o punea în opera sa, prin imagini. El reda, în această operă și viața, realitatea, „imagiunile”, și cealaltă parte a sufletului său, aprecierea din punctul de vedere al unui ideal,—pe cînd Flaubert, de pildă, făcîndu-și o onoare a nu avea un ideal—că transpira din opera sa, e altă vorbă!—se silea să-și exprime numai o parte a sufletului, imaginile, și s'o ascundă pe cealaltă. Această „impersonalitate” a ajuns apoi „impasibilitatea” parnasiană și în sfîrșit decadentismul: „forma e totul”.

În însăși crearea operei de artă, concepțiile lui Ibsen erau o parte integrantă și importantă și el nu se ferea de a le exprima așa cum erau în sufletul lui, de a le da tot accentul și tot accesul în opera sa.—El nu voia să propage nimic, dar el își punea în opera sa toată puternica sa personalitate, pe cînd la „impersonali” aprecierea lumii numai *scăpa* în opera lor.

A spune, ca d. Densușianu, că el punea probleme și le rezolva, este imprudent, este a face tezism, este a spune că el *mai întăiu* își punea problema și *apoi* o rezolva *printr'o* dramă. (În privința aceasta vezi Paul Stapfer: „Questions Esthétiques et Religieuses”).

Să vedem cum se explică deosebirea aceasta. Pentru ce unii artiști se fereșc de tendințele lor, caută să le ascundă, iar alții, din contra, li dau tot accesul în opera lor de artă.

În lume, nu vorbeșc numai de artiști, sint două feluri de oameni: oameni care apreciază, care au simpatii și antipatii, dar la care aprecierea aceasta, simpatiile și antipatiile nu devin un motiv de luptă.

Ei nu *luptă pentru ceea ce cred ei* că e bine și nu *luptă împotriva* a ceea ce cred ei că e rău. Majoritatea oamenilor e așa. A trage însă concluzia că acești oameni sînt „imposibili”, „impersonali”, ar fi o mare greșală și nimene, de fapt, n'o face.—Dar sînt alți oameni, care fac din simpatiile și antipatiile lor motive de luptă, care își fac un ideal, (pe care-l urmăresc) de a stîrpi ceea ce cred ei că e rău și de a ajuta la triumful binelui. Aceștia sînt oameni „luptători”.

Ceea ce-i face luptători, e, de sigur, temperamentul lor, e faptul că la acești oameni reacțiunea voluntară e mai puternică și mai concentrată.

Această cunoștință deosebire între tipul de neluptător și cel de luptător, se găsește și între artiști. Sînt artiști—Rafael, Flaubert, etc—care n'au făcut parte din tipul „luptător”. Tendințele lor nefiind puternice, ne fiind o parte precumpănitoare în sufletul lor, nu numai că ele n'au străbătut cu atita putere în opera lor, dar ei *au căutat*, unii, ca Flaubert, conștient, nici să apară în opera lor.—Într'un om ca Ibsen însă, tip de „luptător”, tendințele erau așa de puternice, ele aveau așa de mare însemnătate ori greutate în sufletul său, încît ele îi apăreau lui însuși ca un ele, ment cu totul important al sufletului său și deci nu numai că nu se ferea de ele, ci, cum s'ar zice, li dădea drumul cu toată inima, în opera sa.

Dar de aici nu urmează că le punea *anume* în opera sa. Nu! Nu le înabușea, atita tot!.. Numai de *atita* „tezism” poate fi vorba la un Ibsen; nici de mai mult, nici de altul.

Aceasta ni se pare că este deosebirea între un artist, pretins „impersonal” și între un artist „luptător”, care însă nu trebuie socotit ca tezist, căci nu se deosebește de ceilalți decît în *grad*, pentru că el se admite pe sine așa cum este, întreg, pentru că el își depune în opera sa, cu o egală-accentuare, și imaginile, o parte a sufletului său creator, și aprecierile sale; altă parte a sufletului său creator.

Și să nu se înțeleagă că ași vorbi de tendințele *declarate* ale artiștilor, așa cum se găsesc adesea la Balzac ori Dickens, care, prin considerații teoretice, se *amestecă* direct în opera lor, ceea ce este o slăbiciune de procedeu literar. Vorbesc numai de acele aprecieri care se manifestează cu ocazia zăgrăvirii vieții, care se traduc prin serii de imagini ale vieții așa cum face Ibsen, pe care chiar genul în care seria—cel dramatic—l'ar fi împiedecat să se amestecă direct în opera sa.

G. I.